

gálódó, logikus Észnek az örökös lázongása, erőfeszítése, nekilendülése az emberi történelemnek talán legkülönösebb kora. Gnóosztikus rendszerek burjánzanak szanaszét, melyek mind az igazságot fürkészik s verejtékes igyekezettel próbálnak összhangot teremteni az értelem és a hit között. Krisztus millióféle fölfogása, melyek új és új vallások igényeivel lépnek föl, kigyújtja a gondolkodó elméket s egy végleges, megdönthetetlen világkép kialakítására ösztönzi. A görög filozófálási kényszer ott munkál a leghívőbb keresztény agyakban s előbb Platon, később pedig Aristoteles félelmes szellemóriása szab határt a megindult lélekáradásnak. A középkor minden törekvése: egyensúlyba hozni a két megkeresztelt görög bölcs örökérvényűnek tetsző rendszerét. S ez csak nagysokára, Aquinói Szent Tamásnak sikerült a XIII. században, amikor a skolasztika már bomlásnak is indult, hogy a reneszánsz frissítő lehelleté új tavaszra ébressze a világot.

De a tavasz se mindig rózsás. Az értelem ugyan kiszabadult a tekintély s a hit öleléséből, de magára maradván újra megriadt s irányító szempontok hiányában hol önmaga tekintélyéhez, hol a világ érzékelhető megismeréséhez menekült. A zsákuccák itt is kínálkoztak, az ész ide-oda táncolt nagy egyedülvalóságában s a Descartes-okon, Bacon-eken, Leibniz-eken keresztül hol bizakodva, hol kételkedve róttá a maga útját. Hol úgy volt, hogy saját törvényeiből építi fel a világot, hol pedig úgy, hogy a világ lassú és lelkiismeretes megfigyeléséből von következtetéseket a maga mivoltára. Jött Kant s leverte a maga kilométerkövét... Az Ész új köntöst öltött s Hegel felé vette útját. Aztán jött az akarat sőtétiszavú filozófusa s az emberfeletti ember prófétája. Jöttek materialisták, biológisták s most újra mintha tisztult szellemi ideálok nyugtalanítanák a világot. A szellem mindenekfölöttisége ebben az anyagba temetkező korszakban. Talán ez az „ellenjáték“ új egyensúly előjele. A szellem új hegemoniájáé, mely újra a közönség kincsévé teszi azt, ami ma már csak egyre szórványosabban jelentkező magányosok kiváltsága: a filozófiát.

(Szeged).

Berczeli A. Károly.

SZIKLASÍR

Néhány esztendeje működik csupán a *Magyar Téka*, ez az ideális célkitűzésű kiadvállalat s már is jelentős könyvsikerekre tekinthet vissza. Nem kétséges, hogy a múlt évben kiadott Juhász-kötet, a *Fiatalok még itt vagyok*, egyik legszámottevőbb eseménye volt a magyar irodalmi életnek. De a *Magyar Téka* tulajdonképeni hívatása az, hogy fiatalokat juttasson szóhoz, vagy legalább is olyanokat, akik valami frisset, fiatalat jelenthetnek a magyar irodalom számára s akiknek főként ezért nem sikerül pesti kiadót szerezniök. A *Magyar Téka* igyekezett eleget tenni eredeti céljának s amennyire lehetőségei engedték, önzetlenül szolgálni a klebelsbergi eredetű irodalmi decentralizáció ügyét. A *Magyar Téka* második sorozatában jelent meg legutóbb Magyar László *Sziklasír*

című merészhangú regénye, mely szokatlan témájánál fogva bizonyára érdekes vitákra ad majd alkalmat.

*

A *Sziklasir Magyar* László harmadik regénye. Az első (*Tamás*, Pantheon, 1932) önvallomás, a fiatal író gyónási kényszerének első művészi kiteljesülése, a forradalmak zürzavarát, hevenyészett ideologia-halmazát kételkedve hurcoló kamaszlélek vergődése: tisztulási folyamat... A második (*Lázad a föld*, Magyar Téka, 1934) a szociális nyomor első felismerése, a misszió-tudat éledése a *mások* vergődésének harcos vállalása. A harmadik metafizikai probléma.

Magyar László kisiklott a reáliák megoldást sürgető világából, hogy a társadalom válságain, az osztályrétegek örökös feszültségén és követelésein túl, legszemélyesebb s így végső fokon legegyetemesebb belső ügyét tisztázza, önmaga viszonyát a megváltáshoz, az Istenember csodálatos történeti és időtlen küldetéséhez.

A *Sziklasir* Krisztus-regény. Nehéz, s regényíró számára szinte megvívhatatlannak tetsző feladat: életrehívni Őt, aki él s formát adni Neki, aki feloldódott a mindenségben. Emberi voltának kihangsúlyozása, a ráció és a logika parádés kíséretében is csak üres váz, imbolygó, halvány árnyék, mely semmit sem fejt meg a kétezeréves kereszténység misztériumából, isteni léte pedig megfoghatatlanul káprázik a művész lelkében, a méltó ábrázolás, a méltó művészi köntös megsejtésének reménye nélkül.

De ezenkívül: az író kétezeréves masszív dogmabástyáiba ütközik, embermilliók elevén, érzékeny hitébe; szinte óhatatlan, hogy a legcsiszoltabb tollú író is bele ne keverődjék vagy a blaszfémia, vagy a veszedelmes különvélemény gyanujába. Krisztus nem csupán biblikus időkben élő történeti személlyel azonos, akihez mélyértelmű, örökérvényű tanítások s csodálatos események fűződnek; Krisztus mindazokkal azonos, akik hisznek benne, akik szomorúságban és örömben tőle várnak enyhülést és mérséklést; aki tehát Krisztus-regényt ír, annak számolnia kell kétezer esztendő hagyományainak mindent átszövő bozótrengetegével s a szentek, az atyák, a boldogok és mártírok véghetetlen seregén kívül, mindazokkal, akik a krisztusi keresztáldozatban látják az emberiség nagy felszabadulását.

Magyar László nagyon hisz a Krisztus rendkívüliségében, örökérvényű küldetésében s e hitének művészi megvalósulása, János, a regény főhőse, aki azzal a szent lázzal indul el útjára, hogy rávegyesse az embereket az *igazi* Krisztus megismerésére. János gondolkodik, tehát szembe kell helyezkednie Krisztus régi katonáival, akikben a hit háboríthatatlan rendszerré merevedett. Elhagyja a kolostort, ahol nevelkedett, hogy megtalálja Krisztus sziklasírját... Mert János szerint Krisztus rendkívülisége embermivoltában s nem istenmivoltában gyökerezik, miután az isteni természetnek szükségképpen velejárója a rendkívüliség s így nincs benne semmi csodálatos; viszont, ha *csak* ember s mégis ilyen fokát érte el a tökéletességnek, akkor örök ideálja, példaképe a sárban fetregő emberiségnek, mely reménykedve sóvárog az ő tisztasága után...

János logikája kicsit „röghöz kötött“ ahhoz, hogy egy spiritualisnak

induló regény eszmei keretét szolgáljon. János értelmezése szerint ugyanis Krisztus nem egyéb, mint valami nagyszerű prédikátor, próféta, vagyis lángész, akinek nagyságával akárhány zseni isteni szikrája vetekedhetik. Mert ha ő a legnagyobb lángelme, akkor fölmerül a kérdés: miért a legnagyobb és honnan tudjuk ezt? Ha van egyáltalán nagyobb és kisebb, akkor őrá is alkalmazható a szellemi képességek mértéke. A kereszténység nagy elgondolása pedig éppen az, hogy ő *egyedüli*, még pedig azért, mert Isten fia, aki nemcsak tanítását hagyományozta az utókorra, hanem a maga örökkévaló létét is, aki tehát Benne hisz, az nemcsak követi Őt, hanem Vele van, vagyis: a hívő keresztény nem úgy gondol vissza Rá, mint aki csodálatos életet élt, hogy eszményképe legyen az emberiségnek, hanem úgy mint aki isteni lényénél fogva személyesen jelen van mindenkiben s így mindenki részese, terepe, zsámolya az örökké ismétlődő csodának... A csoda a fontos s nem a zseniális alkotás. János erre nem gondol s abban a hiszemben kószál a világban, hogy Krisztus emberi holttestének felfedezésével új s a réginél megváltóbb erejű hitet tud adni az emberiségnek. Mint kárikaturista járja az országokat, hogy a végén egy rajongó amerikai leány jóvoltából annyi pénzhez jusson, mely elegendő egy nagyszabású jeruzsálemi ásatás megvalósításához. János, akit közben egy Momicse nevű távoli szerelme fáradhatatlan kutatásra ösztökél, mikor már mindenki elveszti reményét, valóban ráakad a sziklasírra s benne Jézus testére. Egy bódult nyári álom víziói azonban meggyőzik róla, hogy fölfedezése fölforgatná a világ mai rendjét s lemondva élete céljának eléréséről, újra eltorlaszolja a sírt, hogy az emberiség megváltása helyett Momicse karjaiban keressen nyughatatlan lelkének enyhülést.

A regény sok lírai szépsége s a szándék becsületessége feledteti az önkénytelenül felhorgadó elvi kifogásokat. De a szerző regényt írt s nem teológiai munkát. Figurái néhol elmosódtak, alig élnek önálló létet s szinte maradék nélkül feloldódnak a regény ködös valóságában. Magyar Lászlóban több az elbeszélő, mint a jelenítő erő s bizonyára ennek tudható be, hogy a szereplőinek csak a főhőshöz viszonyítva van némi jelentőségük. Különben szétporladnak a regény kalandos kavargásában. Momicse távoli alakja talán a legsikerültebb. Sejtelmes, mindent betöltő szerelem, melyben sok a rajongás, a hit, de az érzelmesség is. János nagy, misztikusnak ábrázolt küldetés-tudatával kicsit nehezen egyeztethető össze, hogy melleleg kárikaturista, vagyis humorista. Nem értékét, csak a főhős áhitatos hangulatát fokozza le ez a körülmény. A jeruzsálemi ásatás fanatikus láza különösen megkapó.

A címlapot *Bordás Ferenc* szép fametszete díszíti. Ez a fiatal művész egyre gyorsabb tempóban tör előre, ha ma még érződnek is munkáin idegen hatások. Rézkarcai, maratásai, fametszetei már is bravúros technikáról s gazdag élményanyagról tanuskodnak.

(Szeged).

Berczeli Anzelm Károly.